

عمومي اسامبله
امنيت شورا

خپرېدل: عمومي
۲۸ فبروري ۲۰۲۴
اصل: انگليسي

امنيت شورا
نه اويام کال

عمومي اسامبله
اته اويامه ناسته
د اجنډا ۳۶ ماده
په افغانستان کې وضعيت

په افغانستان کې وضعيت او پر نړيوالې سولې او امنيت باندې يې اغيزې
د سرمشري راپور

لومړۍ. مقدمه

۱. دا راپور د عمومي اسمبلۍ د ۶۸/۱۱ گڼه پرېکړه لیک او د امنيت شورا د ۲۶۷۸ (۲۰۲۳) گڼه پرېکړه لیک پر بنسټ سپارل شوی دی، چې په کې له سرمشري غوښتل شوي څو په هرو دريو مياشتو کې د افغانستان د وضعيت او په افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندويه پلاوي (يوناما) د ماموريت د تطبيق په اړه په محلي کچه راپور ورکړي.
۲. دا راپور د ۲۰۲۳ کال د ډسمبر په ۱ نېټه خپور شوي راپور (A/78/628-S/2023/941) راهيسې په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د کړنو لکه سياسي، بشردوستانه، او بشري حقونو هڅو په هکله تازه معلومات وړاندې کوي.

دويم: اړوند بدلونونه

۳. دوه نيم کاله په واک کې له پاتې کېدو وروسته او سره له دې چې واکمنو چارواکو په سياسي، امنيتي او اقتصادي برخو کې خپله اداره پياوړې کړې، خو داسې بريښي چې د دوی ترمنځ د ځينو مهمو حکومتي مسايلو لکه په نشه اي توکو د بنديز لګولو پر سر داخلي اختلافات زيات شوي دي. همدارنگه واکمنو چارواکو په محلي او ملي کچه د وګړو سره د اړيکو ټينګولو هڅې پيل کړي دي، خو په ادارو او د تصميم نيونې په بهير کې د پراخ شموليت په برخه کې د پرمختګ څرک نه لېدل کېږي. د ښځو حقونه د عامه ژوند په ټولو برخو کې تر پښو لاندې شوي، چې يوه بيلګه يې د هغو مېرمنو نيولو او توقيفولو له لارې د حجاب فرمان تطبيق دی چې په بشپړه توګه يې مراعات کړي نه وي. واکمن چارواکي له پاکستان څخه په زور د زيات شمېرې اسنادو راستنېدونکو افغانانو د ستونزو د حل، په تېره بيا په ولايتي کچه د يوې بنسټيزې کړنلارې له لارې د دوی د بيا ادغام او مياشت کېدو لپاره ځواب ويونکي دي. په عراق او ختيځ خراسان کې د اسلامي دولت (ISIL-K) لخوا برېدونه او تبليغات سره له دې چې په وره کچه کې دي، لا هم دوام لري. د دې هېواد شاوخوا نيمايي وګړي په بيوزلۍ کې ژوند کوي، چې مېرمنې او ماشومان يې تر نورو ډېر اغېزمن کړي دي. د ۲۰۲۴ کال لپاره د افغانستان د بشردوستانه اړتياوو او غبرګون پلان چې د ۲۳،۷ ميليونه اټکل شوو اړمنو خلکو له ډلې ۱۷،۳ ميليونه خلک هدف ګرځوي، ۳،۰۶ ميليارده ډالرو ته اړتيا لري.

الف. سياسي بدلونونه

۴. د ۲۰۲۳ کال په وروستيو کې د واکمن نظام د کابينې لومړنۍ رسمي غونډه د طالبانو د مشر، هيبت الله اخوندزاده په مشرۍ په کندهار ښار کې ترسره شوه، چې په پايله کې يې د مقرريو، تغير او تبديل او يو شمېر د پاليسۍ لارښوونو په اړه پرېکړې وشوې، چې وروسته خپرې او د څو مياشتو په تېرېدو سره تطبيق شوې. د طالبانو مشر په ياده غونډه کې د واکمنو چارواکو د عمومي اصولو "کورنۍ او بهرنۍ پاليسي" سند ترتيبولو امر وکړ او د رئيس الوزراء مرستيال، عبدالکبير ته د يادې پروسې مسؤليت ورکړل شو. نوموړي د سياسي کميسيون د دريو غونډو مشري کړې او له خلکو سره د اړيکو ټينګولو په پراخو هڅو کې ونډه لري.

۵. د واکمن نظام رهبري په محلي او ملي کچو خلکو ته په رسېدنې باندې تمرکز کوي او د واکمن نظام د بيلابيلو ادارو له لارې کار کوي ترڅو د واکمنو چارواکو او خلکو ترمنځ واټن راکم کړي. که څه هم، مېرمنې د خدمتونو رسولو له يادو کړنو څخه تر ډېره بې برخې دي. د مدرسو او د امنيتي برخې د روزنو پروگرامونو د فراغت په مراسمو کې د واکمن نظام د لوړ پوړو چارواکو څرګندونې د شريعت په اطاعت او پيروي او هغو کسانو ته په امتياز ورکولو باندې ټينګار کوي چې د طالبانو سره يې اوږه په اوږه په جګړو کې برخه اخيستې ده. په محلي کچه خلکو سره د اړيکو نيولو پر مهال د واکمن نظام د پوهنې، لوړو زده کړو او اطلاعاتو او کلتور وزارتونو چارواکي د مدرسو او ديني زده کړو پر اهميت ټينګار کوي او همدارنګه په اصلاح شوي تعليمي نصاب کې د ساينسي علومو د تدريس د ادغام د اړتيا يادونه کوي. د يادونې وړ ده چې په دغو پيغامونو کې په هيڅ ډول منځنيو او لوړو زده کړو ته د انجونو د احتمالي بېرته راتګ څرګندونه نه ده شوې.

۶. له پاکستان څخه په زور د بې اسناده راستنېدونکو افغانانو چې د نومبر په لومړيو کې يې د راستنېدو بهير پيل شوی دی، په غبرګون کې يې د واکمن نظام د رئيس الوزراء مرستيال، عبدالسلام حنفي د راستنېدونکو د عالي کميسيون د څو غونډو مشري کړې او د ځينو ځانګړو مسایلو د حل لکه د راستنېدونکو ثبتولو، له راستنېدو وروسته د دوی د اساسي اړتياوو پوره کولو او د دوی خپلو سيمو ته لېږدولو لپاره يې کمېټې ټاکلې دي. د غبرګون دا هڅه تر ډېره په محلي کچه شوې ده، خو د راستنېدونکو وګړو لپاره د کار او کور جوړونې اړتيا پر سر د واکمن نظام په کابينه او د سياسي کميسيون په ناستو کې بحثونه او خبرې اترې روانې دي.

۷. واکمنو چارواکو رهبرۍ ته د وفادارو اشخاصو په تقرر او تغير او تبديل باندې لاس پورې کړی دی، چې په ملي کچه د واکمن نظام ۸ مرستيال وزيران او په وزارتونو کې ۱۴ لوی رئيسان په کې شامل دي. په محلي کچه د واکمن نظام ۴ واليان، ۳ د والي مرستيالان، ۲ د ولايت ښاروالان، ۲۳ محلي رئيسان او لږ تر لږه ۱۳ ولسوالان مقرر شوي دي. په نظامي سکتور کې په مقرريو کې ۵ نوي امنيه قوماندانان، ۲ مرستيال امنيه قوماندانان، ۳ نوي د استخباراتو رئيسان، شاوخوا ۳۰ ولسواليو امنيه قوماندانان او په تغير او تبديل کې د قول اردوګانو د قوماندانيو اړوند ۲۸ بدلونونه شامل دي. د ولايت او ولسواليو په کچه زيات تغير او تبديل په کندهار او بدخشان ولايتونو کې شوی دی، چې ستر لامل يې په وروستيو کې د واکمن نظام د ځينو چارواکو لخوا پر کوکنارو د بنديز نه رعايتول په ګوته شوی دی. د واکمن نظام د کورنيو چارو وزارت د خپلو وسلوالو ځواکونو په شمېر کې د ۵۰۰۰۰ تنو د زياتوالي اعلان کړی چې ټوليز شمېر يې ۲۰۰۰۰۰ تنو ته رسېږي. همدارنګه داسې پلانونه او طرحې هم اعلان شوې وې چې له مخې به يې د پلټنې او تالاشۍ دندو لپاره د پخوانيو طالب جنګياليو له ډلې نور ۸۰۰۰۰ ځواکونه هم په دندو وګمارل شي.

۸. د جنوری په لومړیو کې د واکمن نظام د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت د ۲۰۲۲ کال په اپریل کې د حجاب په اړه صادر شوي فرمان پر تطبیق پیل وکړ، چې په پایله کې یې د حجاب نه مراعاتولو په تور په کابل او نورو ولایتونو کې مېرمنې او انجونې ونيول شوې او توقیف خونو ته یورل شوې. یادو نیونو په نا انډوله توګه ښاري او ځینې غیر پښتني ټولني زیانمني کړې. نورو واکمنو چارواکو د یادو نیونو ننگه وکړه او د یاد فرمان درناوی یې یوه اړتیا یاده کړه او د نړیوالو د نیوکو په غندلو سره یې دا د دوی یوه خپلمنځي موضوع یاده کړه.
۹. د نومبر په وروستیو او د ډسمبر په لومړیو کې په مسکو، دوشنبه او ویانا کې په تبعید کې د ځینو سیاسي مخالفو ډلو یو شمېر غونډې وشوې، چې په پایله کې یې کومه د پام وړ اجماع او توافق ترلاسه نشو او یادو ډلو هم خپل پخواني دريځونه څرګند کړل.
۱۰. د واکمن نظام د پوهني وزیر د جنوری په ۲۶ نېټه د ولایتونو د پوهني ټولو ریاستونو ته د نوي راتلونکي تعليمي کال لپاره چې د ۲۰۲۴ کال د مارچ په ۲۱ پیلېږي، په تعليمي نصاب کې د بدلونونو او درسي لارښودونو حکم صادر کړ. د یاد حکم پر بنسټ، ځینې مضامين لکه مدني زده کړه، حسن خط، د ژوند مهارتونه او له عربي پرته نورې بهرنۍ ژبې راکم او یا له منځه ولاړ شي او پر ځای یې اسلامي مضامين تدریس شي. همدارنګه پر نورو مضامينو د اسلامياتو پر لومړیتوب او په ښوونځيو کې د تدریس لپاره د ملایانو په ګمارلو باندې هم ټینګار کېږي.
۱۱. واکمنو چارواکو د ذکورو لپاره د نویو ثبت شوو مدرسو پر جوړولو پیل کړی، چې په ترڅ کې یې له حکومت سره ثبت شوې اووه مدرسې چې یوه یې د اناثو لپاره ده، جوړې شوي دي چې په دې سره په ټولیزه توګه د ذکورو د مدرسو شمېر ۶۸۳۶ او د اناثو د مدرسو شمېر ۳۸۰ ته رسېږي. د ۲۰۲۳ کال د نومبر له ۱ نېټې څخه تر ۲۰۲۴ کال د فبرورۍ تر ۴ نېټې پورې لږ تر لږه ۲۴۶۴ تنه له یادو مدرسو فارغ شوي، چې د لومړي ځل لپاره په کې د ښځینه فارغو شوو زده کوونکو شمېر (۱۲۸) تنه ښودل شوی دی. د واکمن نظام د پوهني وزارت چارواکو راپور ورکړی چې د مدرسو لپاره د نوي معیاري درسي نصاب پر جوړولو کار روان دی، چې په مارچ کې د پیلېدونکي راتلونکي تعليمي کال لپاره به نهايي او چمتو شي. شخصي مدرسې هم فعالیت کوي، خو د نصاب او نورو مسایلو په اړه یې ډېر کم اسناد شتون لري.
۱۲. د ۲۰۲۳ کال په جولای کې د طالبانو د مشر له فرمان وروسته چې په کې یې د ۲۰۲۳ کال تر پای پورې د مدرسو لپاره د ۱۰۰۰۰ ښوونکو د ګمارلو امر کړی دی، د مدرسو د ښوونکو د ګمارني بهیر هم دوام لري. د ډسمبر په ۳۰ نېټه د واکمن نظام د پوهني وزارت په راپور کې ویل شوي چې په کندهار ولایت کې د مدرسو لپاره د ۹۰۰۰ ښوونکو د ګمارني بهیر بشپړ شوی او په پاتې ۳۳ ولایتونو کې دا بهیر لا هم دوام لري.
۱۳. د واکمن نظام د ادارې لپاره د اساسي قانون او قانوني چوکاټونو په هکله لا هم وضاحت نه دی ورکړل شوی. د واکمن نظام ویاند، زبیح الله مجاهد د واکمنو چارواکو لخوا د اساسي قانون جوړولو بهیر د پیل لپاره غوښتنې په کلکه وغندلې او ټینګار یې وکړ چې د حکومتي چارو او د افغانانو د اقتصادي وضعیت ښه والی له یادې پروسې څخه لومړیتوب لري او یاده پروسه باید له شریعت سره برابره وي.
۱۴. واکمنو چارواکو د عامه سرچینو د مدیریت اړوند د حقوقي او پالیسي موضوعاتو په هکله ځینې اعلانونه هم کړي دي. د واکمن نظام د حقوقي سندونو د بیاکتني کمېټې د نومبر په ۱۵ د اداري فساد د قانون پر مسودې د بحث په موخه د خپلې دویمې غونډې خبر ورکړی او د جنوری په ۲۹ نېټه یې د عامه-خصوصي مشارکت قانون د وروستي کولو اعلان کړی دی. د

جنوری په ۱۶، د عامه پانګې درلودونکو شرکتونو د مدیریت لپاره د یوې خپلواکې ادارې د جوړولو فرمان صادر شوی دی. همدارنګه د جنوری په ۱۷ نېټه د واکمن نظام د ریاست الوزراء مقام د داخلي تقنین کمیټې د اداري چارو لوی ریاست د دولتي چارواکو د شتمنیو د ثبت قانون د بیاکتني غونډه جوړه کړه.

۱۵. د واکمن نظام سترې محکمې د نومبر په ۲۷ او د ډسمبر په ۲۳ او ۲۴ نېټه د ټول هېواد په کچه د محاکمو ۸۲ قاضیان، مفتیان او محررين تغیر او تبدیل کړي دي. سترې محکمې د نومبر په ۱۸ نېټه راپور ورکړی چې ۲۷۲۴۶۳ قضیو ته یې رسېدنه کړې او د ۲۰۲۱ کال د اګست میاشتې راهیسې یې ۲۹۳۹۴۴ رسمي سندونه طي مراحل کړي دي. په ډسمبر میاشت کې په کابل، گردیز، جلال اباد او کاپیسا کې د واکمن نظام د عدلي ریاستونو د مدافع وکیلانو د دفترونو څېړنه کړې ترڅو د اړوند کړنلارو له رعایت او پیروي څخه ډاډ ترلاسه شي.

۱۶. واکمنو چارواکو له ځایي دیني عالمانو او قومي مشرانو سره په ګډه د راپور ورکونې مودې پر مهال په نهو ولایتونو کې په ۱۶ ځایي شخړو کې منځګړیتوب کړی دی. د ډسمبر له لومړۍ نېټې راهیسې د واکمن نظام د ښاروالۍ چارواکو په څلورو ولایتونو کې لږ تر لږه ۱۲۵ ښاري ډیالوګونه برابر کړي دي ترڅو د پروګرامونو جوړولو لاسته راوړنې په ډاګه، او د محلي اړتیاوو او د قومونو ترمنځ کړکېچونو په هکله د خلکو ملاتړ ترلاسه او انډیښنې یې واورې.

۱۷. یوناما د ۲۰۲۳ کال د نومبر له ۱ نېټې څخه تر ۲۰۲۴ کال د فبرورۍ ۴ نېټې پورې د حکومتولۍ اړوند موضوعاتو لکه بشر حقونو او خدمتونو رسولو په برخه کې په ۳۴ ولایتونو کې خلکو سره د اړیکو ټینګولو ۹۳ غونډې جوړې کړي دي. په یادو غونډو کې واکمنو چارواکو، مدني ټولنو، رسنیو، د ځوانانو استازو او د سیمې اوسېدونکو برخه اخیستې ده. په ورته وخت کې، د یوناما د ساحوي دفترونو د راپور ورکونې پر بنسټ، د سړکونو او بندونو جوړولو په برخه کې د خدمتونو رسولو، محلي عوایدو راټولولو او د ولایت، ښاروالۍ او قضاء په کچه د ځمکو د غصب ستونزو په حل کې ځینې پرمختګونه شوي دي.

۱۸. سرمنشي د فبرورۍ په ۱۸ او ۱۹ نېټه د افغانستان لپاره د ځانګړو استازو دویمه غونډه جوړه کړه ترڅو د امنیت شورا د ۲۶۷۹ (۲۰۲۳) ګڼه پرېکړه لیک پر بنسټ د افغانستان په اړه د خپلواکې ارزونې راپور وړاندیزونو په پام کې نیولو سره، په منسجمه، همغږي او منظمه توګه د نړیوال تعامل د زیاتېدو پر څرنګوالي بحث وکړي.

ب. امنیت

۱۹. د ۲۰۲۳ کال د نومبر ۱ او ۲۰۲۴ کال د جنورۍ ۱۰ ترمنځ د جنګ جګړو اړوند امنیتي پېښو شمېر په ۲۰۲۲-۲۰۲۳ کې د ورته مودې په پرتله زیات شو. ملګرو ملتونو په یاده موده کې ۱۵۰۸ امنیتي پېښې ثبت کړي دي، چې د ۲۰۲۲-۲۰۲۳ مودې پر مهال د ۱۰۹۰ ثبت شوو پېښو په پرتله ۳۸ سلنه زیاتوالی ښيي. په یاده موده کې په مرکزي زون کې تر ټولو ډېرې ۲۶۳ پېښې او ورپسې په شمال ختیځ زون کې ۲۴۷ امنیتي پېښې ثبت شوي دي.

۲۰. د دغې زیاتوالي ستر لامل د نشه ای توکو اړوند پېښو په شمېر کې زیاتوالی دی چې له ۱۰۲ څخه ۲۶۳ ته زیاتې شوي دي، چې زیات شمېر یې د نشه ای توکو د وړې کچې قاچاق کوونکو نیول دي. په ورته وخت کې راټول شوي معلومات په ډاګه کوي چې واکمنو چارواکو په لویدیځ زون کې د شیشې (میټا میپتامین) د تولید د مخنیوي لپاره د پام وړ هڅې کړي او په ختیځو او سویل ختیځو سیمو کې یې د قاچاق کوونکو د نیولو له لارې د نشه ای توکو د قاچاق مخه نیولې ده. واکمنو چارواکو همدا

راز د حزب التحرير لږ تر لږه شپږ غړي نيولي او په ورته کچه وسلوالې جگړې شوې دي، چې د ۲۰۲۲-۲۰۲۳ ورته مودې پر مهال د ۶۱ څخه ۶۰ پېښو ته راتيږي شوي دي.

۲۱. وسلوال مخالفت د ځمکني کنټرول په برخه کې د طالبانو پر وړاندې کوم گواښ ندى پېښ کړی. که څه هم، د دوی د وړتياوو ارزول لا هم ستونزمن دي ځکه زيات شمېر هغه بريدونه چې په ټولنيزو رسنيو کې يې ادعا کېږي، نه تائيدېږي. د افغانستان د ازادۍ جبهې د واکمن نظام د امنيتي ځواکونو د وژلو او کوچنيو بريدونو کمپاين پيل کړی، چې د ۲۰۲۳ کال د نومبر ۱ او د ۲۰۲۴ کال د جنورۍ ۱۰ ترمنځ موده کې يې لږ تر لږه ۲۴ بريدونه کړي چې د واکمنو چارواکو لخوا هم تائيد شوي دي. يادې ډلې له کليوالي سيمو څخه ښاري سيمو ته خپل فعاليتونه لېږدولي او په پلخمرې ښار (بغلان ولايت) کې يې څلور بريدونه، په کابل ښار کې څلور بريدونه، په کندهار کې يو، په ايک ښار (سمنگان ولايت) کې يو او په مزار شريف ښار (بلخ ولايت) کې هم يو بريد کړی دی. د ملي مقاومت جبهه هم په پروان ولايت کې فعاليت کوي او په خپل دوديز سنګر، پنجشير کې يې هيڅ بريد ندى کړی. د نورو سياسي مخالفو ډلو لخوا کوم تائيد شوي بريدونه ندي شوي، سره له دې چې د ملي جنګ جبهې په ټولنيزو رسنيو کې ادعا کړې چې يو شمېر بريدونه يې ترسره کړي دي. يوه نوې ډله چې په لومړيو کې د آزادۍ يا مرګ جبهې په نوم يادېده او وروسته د شهادت يا آزادۍ جبهې په نوم ونومول شوه، د ډسمبر په ۴ نېټه يې په ټولنيزو رسنيو کې يې د خپل شتون اعلان وکړ او ادعا يې وکړه چې څو بريدونه يې کړي دي خو واکمنو چارواکو ياد بريدونه تائيد کړي نه دي. په ورته وخت کې د افغانستان د آزادۍ تحريک او د ملي انسجام جبهې لخوا د څو بريدونو ترسره کولو ادعاوې هم تائيد شوي نه دي.

۲۲. د ۲۰۲۳ کال د نومبر ۸ او د ۲۰۲۴ کال د جنورۍ ۱۰ ترمنځ موده کې د اسلامي دولت د عراق او ختيځ خراسان څانګې د درې بريدونو ادعا وکړه چې دوه يې په کابل کې ثبت شوي دي، چې د راپور ورکولو د تېرې مودې د اتو بريدونو په پرتله کموالی ښيي. يادې ډلې د جنورۍ په ۶ نېټه د کابل په دشت برچي سيمه کې پر شيعه وګړو او د جنورۍ په ۹ نېټه په کابل کې د څرخي پله زندان پر کارکوونکو د ځای پر ځای شوو چاودېدونکو توکو چاودنې کړي دي. د دې ډلې موخه شيعه وګړي او واکمن چارواکي دي، خو په خپلو تبليغاتو کې د ملګرو ملتونو په ګډون، په نړيوالې ټولنې هم د بريدونو ګوتڅنډنه کوي. همدارنګه د يادې ډلې له تبليغاتو څخه په ډاګه کېږي چې له کاونډيو هېوادونو څخه د وسلوالو د جذب په هڅه کې ده او په خپلو بريدونو کې يې د بهرنيو وګړو ونډه زياته کړې ده.

۲۳. د افغانستان په خاوره کې د پاکستاني طالبانو تحريک د شتون پر سر د افغانستان او پاکستان ترمنځ کرکيچونه لا هم دوام لري، چې پر پوله د زياتو امنيتي پېښو د رامنځته کېدو لامل شوي دي. په پکتيا ولايت کې د پاکستاني طالبانو د تحريک جنګياليو او د پاکستان د پوځ ترمنځ ځينې نښتې هم شوي دي او په نورستان ولايت کې درې ځلې د پاکستان پوځ د پولې په اوږدو کې د پاکستاني طالبانو پر اهدافو د هاوان بريدونه هم کړي دي. ويل کېږي چې د نومبر په لومړۍ نېټه پاکستاني ځواکونو په کونړ ولايت کې د واکمن نظام په امنيتي ځواکونو هغه مهال ډزې کړې چې پولې ته نږدې يې يوه نوې پوسته جوړوله.

۲۴. د کوچنيو او سپکو وسلو، جنګي وسايلو او چاودېدونکو موادو غير قانوني راټولول او بدلول لا هم يوه امنيتي اندېښنه ده. د واکمن نظام امنيتي ځواکونو راپور ورکړی چې د افغانستان په ۱۷ ولايتونو کې يې کوچنۍ او سپکې وسلې نيولي دي، چې د راپور ورکونې د تېرې مودې د ۱۴ ولايتونو په پرتله زياتوالی ښيي. په دې کې د وسلو د څو زيرمو کشفول او په پکتيا او کندهار ولايتونو کې پاکستان ته د سپکو وسلو د قاچاق په تور د تورنو کسانو نيول کېدل شامل دي.

۲۵. ملگرو ملتونو د ۲۰۲۳ کال د نومبر ۱ او د ۲۰۲۴ کال د جنوری ۱۰ ترمنځ موده کې ۳۰ پېښې ثبت کړي چې موخه یې د دوی کارکوونکي وو. په یادو پېښو کې ۸ د غچ اخیستنې، یوه چاودنه، ۴ د غلا او سرقت، ۲ د نیولو، ۱ د شخړې، ۱ مظاهره او ۱۳ نورې پېښې شاملې دي چې د ملگرو ملتونو کمپونو، دفترونو او ملکیتونو ته یې زیان اړولی دی. دا ارقام د ۲۰۲۲-۲۰۲۳ مودې پر مهال د ۳۵ ثبت شوو پېښو په پرتله لږ څه کموالی په گوته کوي.

ج. سیمه ایزه همکاري

۲۶. سیمه ایز سازمانونه او هېوادونه لا هم له افغانستان سره څو اړخیز او دوه اړخیز تعامل لري. د نومبر په ۹ نېټه د گډو گټو خپلواکو هېوادونو د امنیت شوراگانو منشیانو له افغانستان څخه د رابرسېره کېدونکو امنیتي گواښونو لکه د نشه ای توکو قاچاق، ترهگریزو ډلو، تندلاری نظریاتو او غیر قانوني کېدوالی په هکله بحث او خبرې اترې وکړې. د ډسمبر په ۲۱ په مسکو کې د ډله ییز امنیتي تړون د سازمان د سرمشري کاري ډلې په افغانستان کې د ترهگری او نشه یي توکو او وسلو د قاچاق د زیاتوالي په کېدون د امنیتي ننگونو په اړه ژورې انديښنې څرگندې کړې او د یادو ستونزو د له منځه وړلو لپاره یې د بنسټیزو هڅو غوښتنه وکړه.

۲۷. د واکمن نظام د بهرنیو چارو وزیر، امیر خان متقي د جنوری په ۲۹ په کابل کې "د افغانستان د سیمه ایزې همکاري نوښت" تر سرلیک لاندې د یوې غونډې کوریتوب وکړ. په یاده غونډه کې د چین، ایران اسلامي جمهوریت، روسيې فدراسیون ځانگړو استازو او په کابل کې د هندوستان، اندونیزیا، قزاقستان، قرغزستان، پاکستان، ترکیې، ترکمنستان او ازبکستان میشتو استازو گډون کړی و. د واکمن نظام د بهرنیو چارو وزیر په یاده غونډه کې د افغانستان او سیمې هېوادونو ترمنځ د لا زیات مثبت تعامل غوښتنه وکړه. د دې غونډې له پیل مخکې ځینو سیمه ایزو هېوادونو په افغانستان کې د ټولگډونه حکومت پر اړتیا ټینگار کړی و.

۲۸. واکمنو چارواکو هم د نړیوالو او سیمه ایزو همکاريو په ناستو کې د گډون لپاره سفرونه کړي دي. د نومبر په ۱۶ نېټه د واکمن نظام د اطلاعاتو او کلتور وزارت مرستیال په روسیه کې سانټ پترزبرگ نړیوالی کلتوري غونډه کې چې موضوع یې "د هنري کلتور تاریخچه او عصریتوب" وه، گډون وکړ. همدارنگه د نومبر په ۲۸ نېټه د واکمن نظام د مرکزي بانک رئیس، هدایت الله بدري د اسلامي مالي مؤسسو او د اسلامي پرمختیایي بانک د محاسبې او تفتیش ادارې په کلني کنفرانس کې چې په بحرین کې جوړ شوی و، گډون وکړ. د ډسمبر په ۲۳ نېټه د واکمن نظام د بهرنیو چارو وزیر په تهران کې د فلسطین په اړه جوړ شوي نړیوال مشورتي کنفرانس کې گډون وکړ، او هلته یې د ایران اسلامي جمهوریت د بهرنیو چارو وزیر، حسین امیر عبداللهیان سره ولېدل او په دوه اړخیزو او سیمه ایزو مسایلو یې بحث او خبرې اترې وکړې.

۲۹. د راپور ورکونې د مودې پر مهال، د سیمې هېوادونو له واکمنو چارواکو سره د تعامل په موخه افغانستان ته خپل استازي ولېدل. د ډسمبر په ۱۸ نېټه د افغانستان د چارو لپاره د چین د بهرنیو چارو وزارت ځانگړي استازي، یو شیاویونگ، د واکمن نظام د بهرنیو چارو له وزیر، دفاع وزیر، یعقوب مجاهد سره ولیدل او د دوه اړخیزو اړیکو او اقتصادي همکاري په هکله یې بحث او خبرې اترې وکړې. د افغانستان لپاره د روسیې ولسمشر ځانگړي استازي، ضمیر کابلوف د واکمن نظام د بهرنیو چارو له وزیر سره ولیدل او پر دوه اړخیزو اړیکو او په نړیوالو ناستو او جوړښتونو کې یې د واکمنو چارواکو پر گډون یې بحث او خبرې اترې وکړې.

۳۰. د واکمنو چارواکو او د سیمې هېوادونو ترمنځ د دوه اړخیزو ډیپلوماتیکو اړیکو د لا پیاوړي کولو لپاره هڅې روانې دي. د جنورۍ د میاشتې په ۳۰ نېټه د واکمن نظام د بهرنیو چارو وزارت اعلان وکړ چې بلال کریمي د سفیر په توګه خپل باورلیک په بیجنګ کې د چین ولسمشر، شي جین پینګ ته وړاندې کړی و. همدارنګه د ډسمبر په لومړۍ نېټه په ممبې او حیدرآباد کې افغان قونسلګرۍ د هندوستان د حکومت په غوښتنه په رسمي توګه بیا پرانیستل شوې. په ورته وخت کې، د ډسمبر په ۲۹ نېټه د آذربایجان د بهرنیو چارو وزارت په ۲۰۲۴ کال کې په افغانستان کې د خپل سفارت د بیا پرانیستلو د پلان اعلان وکړ، او د قزاقستان امنیت شورا د ترهګریزو سازمانونو له نوملړ څخه د طالبانو د ډلې د ویستلو پریکړه وکړه. د فبرورۍ په ۴ نېټه واکمنو چارواکو په تاشکند کې د خپل سفارت اداره په لاس کې واخیسته او د فبرورۍ په ۷ نېټه د واکمن نظام د رئیس الوزراء مرستیال، عبدالکبیر وویل چې واکمن چارواکي په بهرنیو هېوادونو کې ۳۸ فعالې ډیپلوماتیکې استازولۍ لري.

۳۱. د سوداګرۍ، ترانزیت او انرژۍ مسایلو په هکله هم سیمه ایز تعامل شتون لري. د ډسمبر په ۱۶ او ۱۷ د ترکمنستان د بهرنیو چارو وزیر، رشید مرادوف هرات ته د یو پلاوي په مشرۍ سفر وکړ او هلته یې د واکمن نظام د بهرنیو چارو له وزیر سره د سوداګریزو مسایلو او ګډو پروژو لکه د انرژۍ او ریل پټلۍ په هکله بحث او خبرې اترې وکړې. د ډسمبر په ۲۶ نېټه، د واکمن نظام د ترانسپورت او ملي هوايي چلند وزیر ازبکستان ته سفر وکړ ترڅو د ترانزیتي چارو په هکله د یاد هېواد له چارواکو سره خبرې وکړي. همدارنګه د جنورۍ په ۷ نېټه د واکمن نظام د رئیس الوزراء مرستیال، عبدالغني برادر د افغانستان او ایران د ګډې کمېټې د غونډې راپور ورکړ، چې په یاده غونډه کې په ګمرکونو کې د کاري ساعتونو پر غځېدو او د ترانزیت د ځینو فیسونو په کمولو هوکړه وشوه. د جنورۍ له ۲۴ نه تر ۲۷ نېټې پورې د قرغزستان د اقتصاد او سوداګرۍ وزیر د خصوصي سکتور د استازو په ملتیا په کابل کې د واکمن نظام د رئیس الوزراء اداري مرستیال، بهرنیو چارو، سوداګرۍ او صنعت او د کانونو او پترولیم وزیرانو سره د دوه اړخیزې سوداګرۍ او ترانزیت د زیاتوالي په موخه لیدنې وکړې. د ډسمبر د ۱۵ او ۳۱ ترمنځ موده کې واکمنو چارواکو له تاجکستان، ترکمنستان او ازبکستان سره د ۲۰۲۴ کال لپاره د برېښنا د لېږد تړونونه وغځول. سربېره پر دې، د اماراتو دوه هوايي شرکتونو د نومبر په ۱۵ او جنورۍ په ۱۰ کابل ته خپل پروازونه له سره پیل کړل او د جنورۍ په ۲۱ یو ایراني هوايي شرکت له تهران څخه مزار شریف ته خپلې الوتنې پیل کړې.

۳۲. یوناما له واکمنو چارواکو د سیمې هېوادونو سره د سیمه ایزې همکارۍ لار زیاتوالي ته دوام ورکړ او په کابل کې د سیمې هېوادونو له میشتو سفیرانو سره یې د همغږۍ منظمې غونډې جوړې کړې. د ډسمبر په ۱۱ نېټه، د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د سرمنشي ځانګړي استازي او په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندویه پلاوي مشرې، روزا اوتنبايوا له پاکستان څخه په زوره ایستل کېدونکو افغان وګړو د ستونزو د حل په برخه کې د مرستې په موخه له پاکستانې چارواکو سره لیدنې وکړې.

دریم: بشري حقونه

۳۳. د چاودېدونکو توکو په مرسته د ترسره شوو بریدونو په پایله کې د ۲۰۲۳ کال د نومبر ۱۰ او ۲۰۲۴ کال د فبرورۍ ۴ نېټې ترمنځ موده کې لږ تر لږه ۸۴ ملکي وګړو ته تلفات اوبښتي (۱۱ وژل شوي او ۷۳ ټپیان دي). د جنورۍ په ۶ نېټه د کابل په دشت برچي سیمه کې د یوې چاودنې په پایله کې چې موخه یې یو کوچنی بس موټر و، لږ تر لږه ۵ کسان ووژل شول او ۲۰ نور ټپیان شول، او د جنورۍ په ۹ نېټه د زندانونو چارو د سمون ادارې د کارکوونکو پر موټر د چاودنې په ترڅ کې لږ تر لږه ۳ تنه ووژل شول او شاوخوا ۱۳ نور ټپیان شول. د جنورۍ په ۱۱ نېټه دوه نور بریدونه هم ترسره شول. همدارنګه په دشت برچي کې په یو سوداګریز مرکز کې هم چاودنه شوه چې په ترڅ کې یې لږ تر لږه درې تنه ووژل شول او ۳۵ نور ټپیان شول؛ چې هیڅ

یوې ډلې د یاد برید مسؤلیت په غاړه وانخیست. په ورته وخت کې په مزار شریف ښار کې په یو ټکسي موټر پسې د نښلول شوي ماین په چاودنه کې درې تنه ټپیان شول، چې هیڅ یوې ډلې د یاد برید مسؤلیت ونه مانه.

۳۴. د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر او ډسمبر میاشتو ترمنځ موده کې د ناچاودو توکو په چاودنه کې ۶۷ ملکي وگړو، په تېره بیا ماشومانو ته تلفات واوښتل (۱۵ مړه او ۵۲ ټپیان شول). د ډسمبر په ۲۲ نېټه په کونړ ولایت کې د یو نا چاوده ماین په چاودنه کې د یوې کورنۍ اووه غړي (درې لویان او څلور ماشومان، چې یو اووه کلن هلک هم په کې شامل وو) ټپیان شول.

۳۵. واکمن چارواکي د پخواني حکومت چارواکو او افغان ملي دفاعي او امنیتي ځواکونو غړو ته د عمومي بښنې فرمان ته خپله ژمنتیا تکراروي. د ډسمبر په ۳۱ نېټه د واکمن نظام د دفاع وزیر په یوه خبري کنفرانس کې د یاد فرمان پر وړاندې پر خپله "بشپړه ژمنتیا" ټینګار وکړ او د عمومي بښنې پر وړاندې هر ډول سرغړونې یې رد کړې، وې ویل چې دغه ډول بښنې د محاکمو لخوا څېړل شوي او موندل شوي چې د شخصي دښمنۍ له امله رامنځته شوي دي. د راپور ورکونې مودې پر مهال، یوناما د پخواني حکومت چارواکو او افغان ملي دفاعي او امنیتي ځواکونو غړو پنځه قصدي وژني او اووه خپل سرې نیونې ثبت کړي دي. همدارنګه یوناما د ملي مقاومت جبهې او داعش ډلو سره د اړیکو په تور د ۲ تنو قصدي یا خپل سرې وژني، ۱۷ خپل سرې نیونې او توقیف او د رپوړي او ناسم چلند ۲ پېښې ثبت کړي دي.

۳۶. د مېرمنو او انجونو پر وړاندې بندیزونه لا هم پر خپل ځای دي، او په ځینو برخو کې د یادو بندیزونو تطبیق خورا سخت شوی دی. د ۲۰۲۳ کال تر پای پورې د کابل په ځینو سیمو او بامیان، بغلان، بلخ، دایکنډي، غزني او سمنګان ولایتونو کې د واکمن نظام د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت پولیسو د ۲۰۲۲ کال د اپریل په ۲۵ د حجاب د صادر شوي فرمان څخه د سرغړونې په تور مېرمنو او انجونو ته اخطارونه ورکړي او یا یې نیولي دي. په کابل ښار کې زیات شمېر مېرمنې او انجونې د څو ساعتونو لپاره ونیول شوي او په توقیف کې وساتل شوي. یوناما له یادو مېرمنو او انجونو سره د واکمنو چارواکو د ناسم چلند، مجرد حبس او د پیسو په بدل کې د خپلو بښځینه خپلوانو او کورنۍ غړو ازادولو تورونه ثبت کړي، چې له واکمنو چارواکو سره د یادو تورونو او اقداماتو په هکله بحث او خبرې اترې شوي دي.

۳۷. د شکایتونو اورېدلو قانون د طالبانو د مشر لخوا په نومبر میاشت کې تصویب شو. یاد قانون د نورو مسایلو ترڅنګ، د واکمنو چارواکو پر وړاندې د شوو شکایتونو په ارزونه کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وزارت دنده تعریفوي. یاد وزارت همدا راز د خپلو کارکوونکو د دندو او مسؤلیتونو واضح کولو یو لارښود هم خپور کړی او داسې ویل کېږي چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر قانون مسوده هم د منظوري لپاره د طالبانو مشر ته لېږل شوې ده.

۳۸. یوناما د ډسمبر په ۱۴ یو راپور خپور کړ، چې په کې موندل شوې په افغانستان کې د مېرمنو او انجونو پر وړاندې د جنسیتي تاوتریخوالي په اړه یو واضح حقوقي چوکاټ نشته. ویل کېږي چې د جنسیتي تاوتریخوالي قربانیان د واکمنو چارواکو له ویرې د شخړو د حل سنتي میکانیزمونو له لارې د خپلو شکایتونو او ستونزو اورېدلو ته زړه ښه کوي. په دغه برخه کې شوي شکایتونه ډیرې وخت د سرو لخوا اورېدل کېږي.

۳۹. د واکمنو چارواکو لخوا په عام محضر کې د تعزیري سزاګانو ورکول دوام لري. د بیلګې په توګه، د نومبر په ۱۰ نېټه د نیمروز ولایت د زرنج ښار مرکزي ورزشي لوبغالي کې ۲۵ تنه په عام محضر کې د غلا، زنا او بیلابیلو جرمونو په تور د واکمن نظام د ښاري محکمې لخوا تر مجرم پېژندل کېدو وروسته هر یو ته له ۱ څخه تر ۵۰ پورې ډرې وهلو سزاګانې ورکړل شوې. همدارنګه لسګونه هغه نندارچیان چې د سزاګانو پر مهال یې انځورونه اخیستل یا یې ثبت کاوه، د واکمنو چارواکو لخوا وهل شوي دي.

۴۰. د جنورۍ په ۱۱ نېټه د واکمن نظام د کورنیو چارو وزیر د دولتي ادارو د ویاندویانو لپاره د ظرفیت لوړونې سیمینار پر مهال له رسنیو سره د واکمنو چارواکو د مرستې او ګډ کار ژمنه څرګنده وکړه. ورته مهال، خبریالان او د مدني ټولني فعالان د خپلو فعالیتونو په ترسره کولو کې له سترو خطرونو سره مخ دي. د یادونې وړ ده چې د ډسمبر په ۱۱ نېټه د دایکنډي ولایت ابتدایه محکمې د نسیم راډیو رئیس ته د واکمن نظام خلاف راپورونو په جرم د یو کال بند سزا واوروله. په داسې حال کې چې د سپټمبر میاشتې راهیسې د بنځو حقونو د څلورو فعالانو له ډلې درې یې ازادې شوي، خو یوه یې (چې د اکتوبر په ۸ نیول شوې) لا هم په بند کې ده.

۴۱. د واکمن نظام د زندانونو چارو د سمون اداره د زندانیانو د شمېر د زیاتوالي له امله له ننگونو سره مخ ده، چې د ۲۰۲۴ تر جنورۍ میاشتې پورې یې شمېر له ۱۹۰۰۰ تنو څخه زیات شوی دی. همدارنګه مالي محدودیتونو او د مالي تمویلونکو (ډونرانو) لخوا د مالي تمویل بندیدل هغه لاملونه دي چې یاده اداره نشي کولای نړیوال معیارونه لکه په سیستماتیکه توګه او په کافي اندازه د خوراکي او حفظ الصحې موادو برابرول، حرفوي زده کړې او روزنې او روغتیايي اړتیاوې پوره کړي. د یادې ادارې لخوا د بندیانو د شمېر زیاتېدو لپاره د بدیلو لارو چارو لټولو په موخه یوه طرحه د طالبانو د مشر دفتر او اړوندو ادارو لکه د واکمن نظام د مالي او عدلي وزارتونو او سترې محکمې سره تر بحث لاندې ده.

۴۲. یوناما د ۲۰۲۳ کال په سپټمبر کې د نیول شوو کسانو سره د چلند په اړه د خپل راپور له خپرولو وروسته د واکمنو چارواکو لخوا د سرغړونو د څېړلو او ځواب ویلو په ګډون د یاد راپور د وړاندیزونو پلي کولو په هکله د واکمن نظام د کورنیو چارو وزارت، استخباراتو عمومي ریاست او د زندانونو چارو د سمون ادارې په ګډه کار پیل کړی و. د واکمن نظام د دفاع وزارت د ډسمبر په ۳۱ په یو خبري کنفرانس کې وویل چې تر توقیف لاندې کسانو شکنجه کول او د محکمې له حکم پرته د زیات وخت لپاره په توقیف کې ساتل مطلق منع دي، او ادعاء یې وکړه چې له تېر یوه کال راهیسې تر دا مهاله یې د دې فرمان سرغړونکي لسګونه کسان نیولي او څېړنې یې ترې کړي دي. سربېره پر دې، د راپورونو له مخې ویل کېږي ۴۲۶۱ هغه قضیې چې د واکمن نظام نظامي مسؤلین پکې بشکيل وو، په تېر یو کال کې حل و فصل شوي، سره له دې چې د دغو قضیو د جرمونو یا قضایي پایلو په هکله کوم معلومات ورکړل شوي نه دي.

۴۳. په جنورۍ میاشت کې جنسیتي مساوات او بنځو د پیاوړتیا لپاره د ملګرو ملتونو ادارې (UN-Women)، د کډوالۍ نړیوال سازمان او یوناما په ګډه د هېواد په ۳۱ ولایتونو کې له ۶۷۳ افغان مېرمنو سره ډله ایزې او انفرادي سلا مشورې وکړې. د سلا مشورو وروسته یادو مېرمنو څرګنده کړه چې د حجاب د فرمان عملي تطبیق د دوی تک راتګ د پام وړ راکم کړی و، چې په عامه ځایونو کې د بنځو د ځورونې لپاره یو مجوز چاپیریال رامنځته او لا پیاوړی کوي. د یادو مېرمنو له ډلې ۵۷ سلنه یې له محرم پرته له کوره په وتلو کې ځانونه "هیڅ خوندي" نه احساسوي او په دې توګه په خپله خوښه غواړي په کورونو کې بندې پاتې شي. یواځې یو سلنه بنځې زده کړو او کار ته د لاسرسي نشتون ته په پام سره، داسې فکر کوي چې دوی د ټولني په کچه په تصمیم نیونه باندې "بڼه" او "بشپړ" اغېز لري - چې د ۲۰۲۳ کال د جنورۍ راهیسې د پام وړ کموالی ښيي. دوی یادونه کړې چې د دوی د سیاسي او ټولنیز ګډون لپاره د زیربناوو نشتون د دې لامل شوی چې په تصمیم نیونه کې د دوی د ګډون یا پرې اغېز درلودلو لپاره کومه لاره پاتې نشي. د ټولو هغو مېرمنو له ډلې چې سلا مشورې ورسره شوي، ۶۹ سلنه یې فکر کوي چې د نړیوالې ټولني لخوا د واکمنو چارواکو په رسمیت پېژندل به د دوی پر ژوند د پام وړ اغېزه وکړي، ښايي د دوی پر حقونو بندیزونه او د دوی له حقونو څخه سرغړونې لا زیاتې کړي. همدارنګه ۳۱ سلنه مېرمنې فکر کوي چې باید وروسته له هغې په رسمیت وپېژندل شي چې ټول لګول شوي بندیزونه لرې شي، خو ۲۸ سلنه مېرمنو ویلي چې باید په هیڅ حالت کې په رسمیت ونه پېژندل شي.

څلورم: اقتصادي پراختيا، د تمویل کوونکو همغږي او د مرستو اغيزمنتوب

۴۴. د افغانستان د لوی اقتصاد وضعیت د ۲۰۲۴ کال تر جنوري پورې ثابت پاتې شوی، که څه هم په ۲۰۲۲ کال کې د ۶،۲ سلنې کمښت او دوامداره انفلاسیون وروسته په ۲۰۲۳ کال کې ناخالص کورنی تولید په ټپه ولاړ و. د سوداګرۍ د کسر کچه په ۲۰۲۲ کال کې له ۴،۴ میلیارډ ډالرو څخه په ۲۰۲۳ کال کې ۵،۹ میلیارډ ډالرو ته لوړه شوه، ځکه چې واردات ۲۳ سلنه زیات شوي (۷،۸ میلیارډ ډالره)، پداسې حال کې چې صادرات ۰،۴ سلنه (۱،۹ میلیارډ ډالره) لږ څه زیات شوي دي. د افغانۍ ارزښت د بهرنیو اسعارو په وړاندې، په ځانګړې توګه د امریکایي ډالرو په مقابل کې، د جنوري تر میاشتې پورې ۲۰ سلنه کال په کال لوړ شوی دی.

۴۵. د دولت عواید د روان مالي کال په لومړیو لسو میاشتو کې، چې د ۲۰۲۳ کال د مارچ په ۲۱ نېټه پیل شوی، ۲،۲۷ میلیارډ ډالرو (۱۳۱،۲ میلیارډه افغانیو) ته رسیدلي، چې د تېر مالي کال د همدې مودې په پرتله ۵،۷ سلنه زیاتوالی ښيي. د سرحدونو مالیات، چې د ټولو عوایدو ۵۴ سلنه جوړوي، په کال کې ۴ سلنه وده کړې خو د هدف څخه ۱ سلنه کمه پاتې شوې، پداسې حال کې چې مالیاتي عواید ۸،۲ سلنه زیات شوي خو د هدف څخه ۴ سلنه ټیټ پاتې دي.

۴۶. د واکمن نظام مرکزي بانک د نومبر په ۳۰ نېټه د بانکونو څخه د نغدو پیسو ایستلو محدودیتونو کې نور نرمښت اعلان کړی دی. همدا راز دغه بانک د ډسمبر په ۲۷ اعلان وکړ، چې د ۶۷،۴ میلیونه ډالرو (۴،۷ میلیارډه افغانۍ) په ارزښت ۸۰۳ میلیونه زاړه بانکونو ته یې تعویض او یا سوځولې دي. برسېره پردې، یاد بانک راپور ورکړی چې د روان مالي کال تر یادې نیټې پورې یې له سوداګریزو بانکونو څخه د ۲۸۳ شکمنو مالي معاملو راپورونه ترلاسه کړي او د نومبر د میاشتې راهیسې یې په ۱۰ ولایتونو کې د پولي خدمتونو وړاندې کوونکو لپاره د ادارې او راپور ورکولو اړتیاوو په اړه روزنیزې غونډې جوړې کړي دي. د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر په میاشت کې د افغانستان د کوچنیو پوړونو له کنفرانس وروسته، یوناما د ملګرو ملتونو د نورو ادارو سره په ګډه د مرکزي بانک سره د هغو جوړېدونکو مقررو په اړه همغږي کوي چې د کوچنیو پوړونو په سکتور کې روښتیا، حساب ورکونه او پایداره وده لا زیاتوي.

۴۷. واکمنو چارواکو د کورنیو او بهرنیو بانکونو هڅول پیل کړي او د ډسمبر د میاشتې په پیل کې یې د افغان سوداګرو د بیرته راستنیدو لپاره تشویقي کڅورې اعلان کړي دي. د ډسمبر د میاشتې په ۲۷ نېټه، واکمنو چارواکو د مالي کال له پیل راهیسې د ۱۰،۶ میلیارډ ډالرو په ارزښت د "بانګونې وړاندیزونو" ترلاسه کولو خبر ورکړ او د جنوري د میاشتې په ۱۱ نېټه یې له افغان شرکتونو سره د ۱۴۶ میلیون ډالرو (۱۰،۱ میلیارډ افغانیو) په ارزښت د کانونو څلور تړونونه لاسلیک کړل. یو شمیر نور اعلانونه د صادراتو د پروسس زونونو او کرنیزو کمپلکسونو د جوړولو لپاره د پلان جوړونې په برخه کې پرمختګ ښيي.

۴۸. شاوخوا ۶۹ سلنه وګړي د ژوندي پاتې کیدو لپاره لومړني توکو، اسانتیاوو او اړینو خدماتو ته لاسرسی نلري. دا د ژوند کولو لپاره د اسبابو نامني د ښځو او کلیوالو خلکو لپاره خورا خطرناکه کچه ده. پداسې حال کې چې د دا ډول نامني دغه کچه لوړه ده، دا په کال ۲۰۲۲ کې د ۸۵ سلنې د دا ډول نامني په پرتله د ۱۹ سلنې ښه والی څرګندوي.

۴۹. د ملګرو ملتونو، نړیوال بانک، اروپایي ټولنې او آسیایي پراختیایي بانک لخوا د ناورین څخه وروسته د اړتیاوو په اړوند یوه ګډه ارزونه، چې د جنوري د میاشتې په ۳۱ نېټه پای ته ورسیده، د هرات زلزلې اغیزې چې د اکتوبر په میاشت کې رامنځته شوې او د کلیدي سکتورونو لپاره د بیارغونې اړتیاوو ارزونه وکړه، چې پکې نهه ولسوالۍ تر ټولو زیاتې اغیزمنې شوي وې. د زلزلې له امله ۲۲۹۳۲ دندې له لاسه ورکړل شوې، چې په سلو کې ۲۶ سلنه یې د ښځو له خوا ترسره کیدل. له زلزلې وروسته د ۱۲ میاشتو موده کې د کاري فرصتونو د کموالي له امله د کاري ورځو او شخصي عاید د ضایع کیدو ارزښت په ترتیب سره ۶،۹۶

میلیونه ډالره او ۳۵،۶ میلیونه ډالره اټکل شوي دي. د کرنې سکتور تر ټولو زیات اغیزمن شوی دی، چې د ۹۳،۸ سلنې دندې له لاسه ورکول شوي دي او د عاید له لاسه ورکولو کچه ۷۶ سلنه اټکل شوې ده. د سوداګرۍ او صنایعو سکتور، په ځانګړې توګه کوچنیو او منځنیو تشبثاتو ته هم د پام وړ زیان رسیدلی. زلزلې د څو اړخیزه بې وزلۍ په وړاندې د اغیزمنو ټولنو زیانمنتیا یې نوره هم زیاته کړې، بنسټیزو خدماتو او زیربناوو ته یې د دوی لاسرسی ستونزمن کړی او اغیزمن شوي خلک یې د سخت موسم شرایطو، نامنۍ او بې ځایه کیدو سره مخ کړي دي. د بیاجوړونې او بیا رغونې اړتیاوې د راتلونکو پنځو کلونو لپاره ۳۸۳،۹ میلیونه ډالر اټکل شوي، چې ۴۰ سلنه یې د کور جوړونې، ۱۸ سلنه د پوهنې او ۱۶ سلنه د کرنې، مالدارۍ او د کمو اوبو لګولو لپاره اړین دي.

۵۰. د راستنیدونکو او کوربه ټولنو اړتیاوو ته د رسیدو په موخه، د ملګرو ملتونو او د هغې د شریکانو لخوا د ډسمبر په ۲۰ نیټه د ارزونې کاري ځواک رامنځته شو ترڅو د راستنیدونکو په برخو کې اغیزمن بشردوستانه او بنسټیزو بشري اړتیاوو سره تړلې مرستې چمتو کړي. بیرته ستنیدل د کار په بازار باندې، کوم چې له مخکې کوچني شوی و، اضافي ننګونې هم وړاندې کوي، کوم چې د ۲۰۲۱ کال د اګست د میاشتې راهیسې له ۵۰۰۰۰۰ څخه زیات دندې له لاسه ورکړي.

۵۱. د افغانستان لپاره ځانګړي امانی صندوق چې په ۲۰۲۱ کال کې رامنځته شوی و، د جنوري تر میاشتې پورې ۲۱۲،۱ میلیون امریکایي ډالر د افغانستان د شمالي، سویل، ختیځو او سویل ختیځو سیمو لپاره د څو اړخیزو حلونو له لارې د لومړنیو بشري اړتیاوو د وړاندې کولو لپاره راټول کړي دي، چې اساسي تمرکز یې د جنسیتي برابرۍ پر وده او د ښځو پیاوړتیا باندې دی.

۵۲. د جنوري د میاشتې په ۲۹، د افغان خلکو لپاره د امانی صندوق بورډ پنځمه غونډه په واشنگټن ډي سي کې جوړه شوه، بورډ موافقه وکړه چې دغه صندوق، چې د ۲۰۲۳ کال د ډسمبر تر میاشتې پورې ۳،۷۴ میلیارد ډالرو ته رسېږي، د آسیا پراختیایي بانک ته د پور لومړنۍ اداینه، چې افغانستان ته د دغه بانک د پاتې پورونو یوه برخه جوړوي، ترسره کړي.

۵۳. د جګړو څخه پاتې چاودیدونکي توکي او ځای پر ځای شوي ماینونه په ټول افغانستان کې ملکي وګړو او بشري مرستو پرسونل ته یو ګواښ دی. د ماین پاکې تخنیکي څانګه، چې د ماین پاکې خدماتو د دفتر لخوا فعاله شوې، د پلان جوړونې، لومړیتوب ورکولو، کیفیت تضمین، د معلوماتو مدیریت او د ځمکې خوشې کولو پروسس کولو له لارې د چاودیدونکو توکو په وړاندې اغیزمن ځواب، همغږه او ډاډمن کړي. د ډسمبر له ۲۱ راپدېخوا، د کیفیت د تضمین شاوخوا ۵۰۰ لیدنې د هیواد په بېلابیلو برخو کې د ماین پاکې عملیات ارزولو لپاره، د تخنیکي کیفیت او خونديتوب ډاډمن کولو لپاره ترسره شوي. تخنیکي څانګه په ماینونو ککړو ځمکو سروې او پاکول، د خطر د زده کړې رسولو، د جګړو څخه د پاتې شویو چاودیدونکو توکو خوندي پاکول او د ماینونو ایستل او د چاودیدونکو توکو د قربانیانو سره د مرستې لپاره د ماین پاکې د عملیاتو د ترسره کوونکو د همغږۍ له لارې اسانتیاوې برابرې کړي دي. د ځمکې د تسلیمولو ټولټال ۲۳۰ ډلې په دنده وګومارل شول چې په له ماینونو ډکې ۹۳ سیمې پاکې کړي چې د ښځو او نجونو په ګډون ۷۳۲۶۱ کسان یې اغیزمن کړي او د خرڅلاو لپاره د اوسپنو د ټوټو راټولولو څخه د پېښو په کمولو کې مرسته کړې چې په لویه کچه د ځوانانو او هلکانو لخوا ترسره کېږي. تخنیکي څانګه هم په ننگرهار او کندهار ولایتونو کې د اړتیا وړ درې ارزونې ترسره کړې ترڅو له پاکستان څخه د وروستیو راستنیدونکو سره مرسته وکړي، دا وضعیت د دې لامل شوی چې د چاودیدونکو توکو د خطر د زده کړې ۱۳ ټیمونه او ۴ د چټک غبرګون ټیمونه په سرحدي پولو او د ترانزیت او نغدو پیسو په مرکزونو کې ځای پر ځای کړي. د چاودیدونکو توکو د ګواښ په اړه د خطر زده کړې چمتو کول او د خوندي تګ راتګ سره مرسته کوي.

۵۴. د فبروري په نیمايي کې، د ملګرو ملتونو د ګډو خطرونو ارزونې راپور نوی شو او د خطر نوي راڅرګندېدونکي پایلې او د کمولو اړوند اقدامات پکې شامل وو. تازه ارزونه د ۲۰۲۳-۲۰۲۵ کلونو لپاره په افغانستان کې د ستراتیژیک چوکاټ او د ۲۰۲۴

لپاره د افغانستان د بشردوستانه اړتیاوو د غبرگون پلان د ملاتړ لپاره دی. سربیره پردې، د فبروري په میاشت کې یو آنلاین اپلکیشن په لاره واچول شو، چې د عامو خطرونو او د خطر کمولو کړنو، حقیقي وخت کتنه وړاندې کوي او د اغیزمنې څارنې او تحلیل اسانتیا چمتو کوي.

۵۵. د واکمنو چارواکو د اقتصاد وزارت د مدني ټولنو او غیر دولتي موسسو (انجواګانې) ثبتولو لپاره د جنډر له پلوه جلا شوي پروژې ډیټا لپاره آنلاین اړتیا بنده کړه، چې په مؤثره توګه د دې سازمانونو عملیاتي ظرفیت، د دوی په لیکو کې د میرمنو د بیا ځای په ځای کیدو سره بیا احیاء کوي. سره له دې، د ښځو په مشرۍ موجوده نادولتي موسسې او د مدني ټولني سازمانونه ښايي د خپلو فعالیتونو د بیا پیل لپاره نارینه مرستو ته اړتیا ولري، او اوس مهال د ښځو په مشرۍ د نویو موسسو ایجادول ناممکن دي. د ۲۰۲۳ په ډسمبر کې، د واکمن نظام د اقتصاد وزارت نادولتي موسسو ته یو لیک خپور کړی چې له بسپنه ورکونکو څخه یې وغوښتل چې د هغو ډګرونو پر ځای چې د واکمنو چارواکو لخوا غیر ضروري ګڼل کېږي، د شخړو حل، د سولې ټینګښت او د قانون حاکمیت په ګډون، په بشري او پرمختیايي پروژو باندې تمرکز وکړي.

پنځم: بشري مرستې

۵۶. افغانستان د اوږد مهالې بې ځایه کیدو، د چاودیدونکو توکو ککړتیا، د په ازادانه توګه د تګ راتګ محدودیت، د جنسیتي تاوتریخوالی، د ماشومانو کار او د کم عمر ودونو خطرونو، او رواني او ټولنیز روغتیا ملاتړ اړتیاوو د زیاتوالي له امله د خوندیتوب بیرنی وضعیت په حال کې پاتې دی. د اټکل له مخې ۲۳،۷ میلیونه خلک - له نیمایي نفوس څخه زیات - به په ۲۰۲۴ کال کې بشري مرستو ته اړتیا ولري. کمزوری اقتصادي وضعیت په ۲۰۲۳ کال کې ۶۵ سلنه کورنۍ اغیزمنې کړې او تمه کېږي چې په ۲۰۲۴ کال کې به هم د خوراکي توکو د نه خوندیتوب په برخه کې ونډه ولري. د اقلیم د بدلون له امله رامنځته شوی ناورین، چې له ۳۴ ولایتونو څخه ۲۵ یې د وچکالی په څېر شرایطو سره مخ دي او ۶۷ سلنه کورنۍ اوبو ته د لاسرسي د ستونزو په اړه خبر ورکوي.

۵۷. د ۲۰۲۲ کال د ډسمبر له میاشتې راهیسې چې په غیر دولتي موسسو کې د افغان میرمنو د کار کولو بندیز او وروسته له هغه د ملګرو ملتونو د ښځینه داخلي کارمندانو په کار کولو سخت محدودیتونه چې د ۲۰۲۳ په اپریل کې اعلان شوي، د بشردوستانه عمل کاري ډلې کې جنډر او د بشري لاسرسي کاري ډله لخوا د دواړو بندیزونو اغیزې څارل کېږي. د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر د میاشتې وروستۍ سروې څرګنده کړه چې ۲۸ سلنه بین الدولتي او غیر دولتي سازمانونه او د ملګرو ملتونو ادارې په بشپړ ډول د دواړو جنډرونو سره کار کوي، ۴۳ سلنه په نسبي توګه د دواړو جنسیتونو سره کار کوي، ۱۶ سلنه په ځانګړي ډول د نارینو سره کار کوي، ۴ سلنه په بشپړه توګه د نارینو سره کار کوي، په سلو کې ۳ سلنه په جزوي توګه د ښځو سره فعالیت کوي او ۶ سلنه غیر فعال دي. د دې پرمختګ سره سره، د واکمنو چارواکو نوي بندیز او محدودیتونه وړاندې کړي چې سازمانونه نشي کولای د ښځو سره په انفرادي توګه تعامل وکړي چې دا ډول اقدامات د بشردوستانه اغیزو څارنه، او معلوماتو ته د ښځو د لاسرسي اسانتیا مخه نیسي. د ۲۰۲۳ کال د نومبر په میاشت کې، د اوسني چارواکو د عامې روغتیا وزارت یو لارښود معرفي کړ چې د رواني پاملرنې، عامې روغتیا پوهاوی، د ښځو لپاره مناسب روغتیايي مرکزونو او د ټولنیز چلند بدلون پورې اړوند ځینې روغتیايي فعالیتونه منع کوي، چې د میرمنو لپاره لا له وړاندې خراب شوی روغتیايي وضعیت نور هم اغیزمنوي.

۵۸. د ننګونو سره سره، بشردوستانه ټولني د خطر کمولو قوي اقداماتو او عامو وسیلو په پلي کولو سره د بیرنيو اړتیاوو په نښه کولو کار ته دوام ورکوي ترڅو د کیفیت پروګرام لپاره لږ تر لږه معیارونه ډاډمن کړي. د ۲۰۲۳ لپاره د افغانستان د بشري

اړتياوو او غبرگون پلان د ۲۰۲۳، ۳ ميليارد ډالرو د اړتيا په ځواب کې يوازي ۴۵ سلنه ترلاسه کړې، پداسې حال کې چې د ۲۰۲۴ کال لپاره د افغانستان د بشري اړتياوو او غبرگون پلان، د ۲۳،۷ ميلیونه وگړو څخه ۱۷،۳ ميلیونه اړين کسان په نښه کړي چې ۳،۰۶ ميليارده ډالرو ته اړتيا لري.

۵۹. د ۲۰۲۳ کال د جنورۍ او نومبر مياشتو ترمنځ، ۲۹،۴ ميلیونه وگړو بشري مرستې ترلاسه کړې. کابو ۲۳،۸ ميلیونه خلکو ته د خوراکي توکو او معيشت ملاتړ چمتو شوي، ۱۵،۱ ميلیونه خلکو ته روغتیايي پاملرنه، ۵،۵ ميلیونه ماشومان او شيدو ورکونکو ميندو سره د حاد خوارځواکۍ مخنيوي لپاره ملاتړ ترسره شوي، ۳،۴ ميلیونه خلکو ته لږ تر لږه د خونديتوب مرستې تر سره شوي، ۲ ميلیونه ماشومان ښوونې او روزنې ته لاسرسی موندلې، او ۸۱۲۰۰۰ وگړي د بېرني سرپناه او د کورنيو توکو مرسته تر لاسه کړي. د ۲۰۲۳ کال د جنورۍ څخه تر ډسمبر مياشتې پورې، د ۹،۸ ميلیون څخه زياتو خلکو ته د اوبو، نظافت او حفظ الصحې مرستې رسيدلي، ۵،۷ ميلیونه خلکو پاکو اوبو ته لاسرسی موندلی، ۴،۹ ميلیونه خلکو د حفظ الصحې د ښه والي مرستې تر لاسه کړي، ۴،۴ ميلیونه خلکو د روغتيا ساتنې مرستې او ۳،۱ ميلیون خلکو د اوبو، نظافت او حفظ الصحې توکي تر لاسه کړي دي.

۶۰. د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر او ډسمبر مياشتو ترمنځ، له ۵،۸۷ ميلیون څخه زياتو خلکو د کورنۍ د خوړو خونديتوب لپاره د مرستو څخه گټه اخېستې ده، د ۳،۸ ميلیونه د کرنې او بديل معيشت ملاتړ، ۱،۳ ميلیون د کار لپاره نغدي نوښتونو سره د ټولني زيربنا بيا رغونې په گډون. د تغذي د وضعيت د ښه کولو او د ښځو د اقتصادي پياوړتيا لپاره، د کليو په کچه د روزنې په گډون د پوهاوي زياتولو او روزنيز پروگرامونه ترسره شوي دي.

۶۱. د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر د مياشتې د ۲۲ نېټه څخه بيا د ۲۰۲۴ کال د جنورې د مياشتې تر ۱۳ نېټې ترمنځ موده کې، د بدن کم اوبه او د شديد اسهالاتو ۳۵۵۸۸ قضيو راپور ورکړل شوی (چې ۵۷ سلنه يې د ۵ کلونو څخه کم عمر لرونکي ماشومان وو)، چې د ۴۴۰۳۳ قضيو په پرتله (چې ۵۵ سلنه يې د ۵ کلونو څخه کم ماشومان وو) چې د ۲۰۲۲-۲۰۲۳ په ورته موده کې راپور ورکړ شوی و. د ۲۰۲۲-۲۰۲۳ کلونو په ورته موده په پرتله کې د شری ۴۵۸۰ قضیې ثبت شوي (چې ۷۲ سلنه يې د ۵ کلونو څخه کم ماشومان وو) چې دغه شمېره په تېره دوره کې ۷۳۵۱ قضیې او په پرتله (چې ۷۷ سلنه يې د ۵ کلونو څخه کم ماشومان وو). د ۲۰۲۳ کال جنورې ۱ او ۲۰۲۴ کال جنورې ۱۳ کال تر منځ موده کې د وحشي پوليو ويروس لومړي ډول شپږ قضیې ثبت شوي، چې دغه شمېره په ۲۰۲۲ کال کې دوه قضیې وې.

۶۲. د شخړو پورې اړوند د صدمو د مشورې شمير ۲۴ سلنه کمه شوي چې د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر د مياشت څخه بيا د ۲۰۲۴ کال د جنورې مياشت پورې ۲۰۱۹ قضیې ثبت شوی چې دغه شمېره په کال ۲۰۲۲-۲۰۲۳ کې ۲۷۳۵ قضیې وې. په ورته موده کې، له ۱۶۲۰۰۰ څخه ډير ماشومان چې په شديد خوارځواکۍ اخته شوي دي چې په ۱۴۱ بسترېز روغتیايي مرکزونو او ۳۱۵۴ غيربسترېز طبي مرکزونو کې تداوي شوي دي. شاوخوا ۳۵۶ گرځنده روغتیايي او د تغذيه ټيمونه په ليرې پرتو سيمو کې خلکو ته رسيدگي کړي چې هره مياشت له ۳۱۰۰۰۰ څخه ډير مشورې چمتو کړي دي.

۶۳. په ۲۰۲۳ کال کې، په هرات، نيمروز، ننگرهار او کندهار ولايتونو کې د کډوالۍ نړيوال سازمان د استوگنې مرکزونه ۱،۴ ميلیون بې اسنادو افغان راستنيدونکو سره مرسته کړيده، چې دغه شمېره د ۲۰۲۲ په پرتله ۵۷ سلنه زياتوالی څرگندوي. د ۲۰۲۳ کال د سپټمبر له ۱۵ نېټې څخه بيا د ډسمبر د مياشتې تر ۲۳ نېټې پورې، له ۷۶۳۶۶۲ څخه ډير افغانان له پاکستان او د ايران اسلامي جمهوريت څخه بېرته راستانه شوي مرستې ترلاسه کړې چې له دې جملې څخه ۳۱ سلنه يې ایستل شوي او ۶۹ سلنه يې په خوښه بېرته راستانه شوي دي. د ۲۰۲۳ کال د سپټمبر له ۱۵ او د نومبر تر لومړيو پورې موده کې، له پاکستان

څخه د راستنېدونکو افغان کېدوالو شمېر هره ورځ له ۲۵۰۰۰ څخه زيات شوي دي. راستنېدنه د ۲۰۲۴ کال د جنورۍ په لومړيو کې د پام وړ کمه شوه چې هره ورځ په منځنۍ ډول ۳۰۵ راستنېدونکو ته تېته شوه.

۶۴. د ۲۰۲۳ کال د اکتوبر د مياشتې د ۱۹ نېټه څخه بيا د ۲۰۲۴ کال د جنورۍ د مياشتې تر ۷ نېټې پورې موده کې له پاکستان څخه (۲۲۳۲۳)، د ايران له اسلامي جمهوريت (۸۳) او نورو هيوادونو څخه (۱۲) څخه زيات افغان کېدوال د ملگرو ملتونو د دفتر له خوا د خپلې خوښې راستنېدو د پروگرام له مخې بېرته راستانه شوي دي. د کېدوالو عالي کميشنۍ دفتر د نومبر له ۱ څخه تر ۳۱ ډسمبر پورې، له ۵۹۸۳۵ راستنېدونکو سره مرسته کړې، چې ۳۵ سلنه يې د داوطلبانه بېرته راستنېدو فورمو سره، ۴۴ سلنه يې د ثبت کارتونو او نه منل شوی کورنې سره او ۲۰ سلنه يې د مهاجرينو د دفتر د پناه غوښتونکو سندونو سره وگړي تشکيلوي. دا د ۲۰۲۲ کال په پرتله په مجموعي راستنېدو کې ۷۴۴ سلنه زياتوالی څرگندوي. راستنېدونکو کسانو هېواد ته د بېرته راستنېدو لامل په پاکستان کې د خونديتوب نامناسب چاپيريال شتون په گوته کړ. ملگري ملتونه په ۲۰۲۳ کال کې په ټول افغانستان کې له ۶۳۰۰۰۰ څخه زياتو داخلي بې ځايه شويو وگړو، راستنېدونکو، پناه غوښتونکو او کوربه ټولنو سره د راستنېدو او بيا يوځای کيدو په ۸۰ لومړيتوب لرونکو برخو کې مرسته وکړه. د دوي سره په مرستو کې د نظارت خونديتوب او حقوقي مرستې، روانې ملاتړ، سرپناه او غير خوراكي توکي شامل وو.

۶۵. په ۲۰۲۳ کال کې، بشردوستانه همکارانو د ۱۷۷۵ د لاسرسي پيښې راپور کړې، چې پکې د دفتري او اداري خنډونو او د ښځينه مرستندويه کارکوونکو ته محدوديتونو شامل وو. د راپورونو له مخې په ۲۰۲۳ کې د لاسرسي د ۹۵ سلنې خنډونو کې اوسني چارواکي او وسله وال ځواکونه مسؤل وو. په ۲۰۲۳ کال کې د ۷۳۰ ځنډول شويو پروژو څخه، ۳۴ ډسمبر په مياشت کې مختل شوې، چې نيمايي يې په دغه مياشت کې بېرته فعاله شوې دي. د ښځينه مرستندويه کارکوونکو بنديزونو کې د نوم ليکني ستونزې، د مشرتابه له نقش څخه ايستل او د تگ راتگ محدوديتونه شامل وو، چې دا ټول د ۸۹ پروژو د ځنډولو او د تاسيساتو لنډمهاله بنديدو لامل شوي دي.

شپږم: د نشه اي توکو سره مبارزه

۶۶. د فبرورۍ په دوهمه نېټه د واکمن نظام د کورنيو چارو وزارت له مخدره توکو سره د مبارزې معينيت اعلان وکړ چې په تېرو دوو کلونو کې په ټول هېواد کې د نشه يي توکو پر وړاندې له ۲۰۰۰ څخه زيات عمليات ترسره شوي چې له امله يې د نشه يي توکو څه باندې ۱۱۰۰ فابريکې له منځه وړل شوي او له ۱۳۰۰۰ څخه ډېرې هغه کسان چې د ناقانونه مخدره توکو د توليد، پلور او قاچاق په تور نيول شوي دي. د کوکنارو په کښت کې ۹۵ سلنه کموالی د واکمنو چارواکو لخوا د نشه اي توکو له بنديز وروسته، لکه څنگه چې د ملگرو ملتونو د نشه اي توکو او جرمونو سره د مبارزې دفتر د ۲۰۲۳ کال په نومبر مياشت کې په افغانستان کې د کوکنارو په سروې کې راپور ورکړی، د تریاکو په قيمت د چټک او دوامداره زياتوالي راغلی دی. نرخونه د وچو کوکنارو ملي اوسط بيه د ۲۰۲۳ کال په ډسمبر مياشت کې، يوه کيلوگرام تر ۸۰۲ ډالرو ته لوړه شوي ده، چې د ۲۰۲۳ کال د اگست په مياشت کې د ۴۱۷ ډالرو بيه نږدې دوه چنده شوي ده. له شمالي بدخشان څخه د سېمې راپورونه ښيي چې په ليريو پرتو سېمو کې خلک کوکنار کړي او ورته راپورونه د کندهار او ننگرهار څخه هم ورکړل شوي دي. په ورته وخت کې، د نشه اي توکو سره د مبارزې دفتر اټکل کوي چې د کوکنارو کروندگرو د بنديز په پايله کې د خپل ټول عايد نيمايي برخه له لاسه ورکړي. د ۲۰۲۳ کال د کوکنارو د حاصلاتو په پلورلو سره د بزگرانو ټول عايد د ۲۰۲۲ کال په پرتله د ۹۲ سلنې څخه ډير کم شوی، له ۱ ميليارډ ډالرو څخه يوازې ۱۰۰ ميليونه ډالرو ته رسيدلی دی.

۶۷. د راپور ورکولو دورې په جریان کې، د نشه ای توکو او جرمونو سره د مبارزې دفتر د بدیل پرمختیایي پروگرام ۳۷۹۱ کورنیو څخه زیات زیانمنیدونکې کورنۍ (چې ۵۶۴ کورنې د میرمنو له خوا سرپرستې کېږي) د تخنیکي مرستې ترلاسه کړي چې د کورنې د فعالیت د ښه کولو، د حرفوي مهارتونو او د حاصلاتو وروسته مدیریت او بازار موندنې په برخه کې د روزنې له امله ګټه پورته کړي ده. دا د بزگرانو لپاره د لښایاتو له محصولاتو څخه په میاشت کې ۱۲۹ ډالر او د پستې له باغونو څخه په هر فصل کې ۱۲۹ امریکایي ډالر عاید لاسته راوړلو لامل شوی دی.

۶۸. د نومبر په ۱۳ او د جنورۍ په ۳۱، د نشه ای توکو سره د مبارزې کاري ډلې د یوناما او د نشه ای توکو او جرمونو سره د مبارزې دفتر په ګډه مشرۍ په کابل کې د سفیرانو او د واکمنو چارواکو د کورنیو چارو وزارت د نشه ای توکو پر وړاندې د مبارزې معینیت او د کورنې، اوبولګولو او مالدارۍ په برخه کې د معینانو سره غونډه وکړه. په دې ناسته کې، مسوولینو خپلې لاسته راوړنې او ننګونې د منابعو د کمښت په ګډون، د نړیوالو د پاملرنې او ملاتړ غوښتنه وکړه.

۶۹. د نومبر په میاشت کې، د نشه ای توکو سره د مبارزې دفتر د ښځو لپاره د ملګرو ملتونو دفتر سره همکاري پیل کړه چې موخه یې په کابل، هرات او کندهار ښارونو کې د توقیف شویو ښځو او د نشه ای توکو له استعمال څخه روغ شوي کسانو لپاره د خونديتوب، اړین روغتیا پاملرنې او بیا یوځای کیدو خدمتونه چمتو کول دي.

اووم: د ماموریت ملاتړ

۷۰. د ۲۰۲۳ کال د ډسمبر تر ۳۱ پورې، په یوناما کې د د خالي بستونو کچه د نړیوالو کارکوونکو لپاره ۹ سلنه، د ملګرو ملتونو د رضاکارانو لپاره ۱۱ سلنه، د داخلي مسلکي افسرانو لپاره ۲۰ سلنه او د داخلي کارکوونکو لپاره ۱۴ سلنه وه، چې دغه شمېره په ترتیب سره د تایید شویو بستونو په انډول، ۹ سلنه، ۱۰ سلنه، ۴ سلنه او ۴ سلنه دی. د ښځینه کارکوونکو تناسب د نړیوالو کارکوونکو لپاره ۳۳ سلنه، د ملګرو ملتونو د رضاکارانو لپاره ۳۹ سلنه، د داخلي مسلکي افسرانو لپاره ۱۱ سلنه او د داخلي کارمندانو لپاره ۸ سلنه دی. د ملګرو ملتونو د داخلي رضاکارانو پروګرام د ځوانو افغان میرمنو لپاره چې غواړي د ملګرو ملتونو په کاري ځواک کې شامل شي، د یو مهمې لارې چارې په ډول پاتې دی.

اتم: مشاهدات

۷۱. د پیچلو ننګونو سره سره، یو بالقوه راتلونکی پاتې دی چې افغانستان به وکولی شي د ګاونډیو هیوادونو سره د سوداګرۍ او ترانزیت د وده ورکولو له لارې دوامداره اقتصادي پراختیا ترلاسه کړي، په دې توګه په بهرنیو مرستو خپل اټکاء کم کړي، او همدارنګه د امنیت شورا په ۲۷۲۱ (۲۰۲۳) پریکړه لیک کې بیان شوي یو نهایي دولت: یو داسې افغانستان چې له ځان او خپلو ګاونډیانو سره په سوله کې وي، په نړیواله ټولنه کې په بشپړ ډول فعال وي او خپل نړیوال مکلفیتونه پوره کړي. په خپله خپلواکه ارزونه کې، ځانګړې همغږي کوونکې، د امنیت شورا د ۲۶۷۹ (۲۰۲۳) پریکړه لیک پر بنسټ ټاکل شوی خپلواکه ارزونه، چې د فریدون سینیرلی اوغلو له خوا ترسره شوی دی، د اوسني وضعیت هرارخیز ارزونه کړي او د پرمختګ یوه لاره وړاندې کوي چې د ټولو ښکېلو برخوالو ژمنې او جوړجاړي ته اړتیا لري. خوښ شوم چې د فبرورۍ په ۱۸ او ۱۹ مه د افغانستان په اړه د ځانګړي استازي دویمه غونډه رابلل شوې وه چې د پرمختګ پر لارو چارو خبرې اترې وکړي، چې په ترڅ کې مې یوه ټولیزه اجماع واوریدله چې نړیواله ټولنه د افغانستان په اړه په خپلې دوامداره ښکیلتیا کې، په خورا منسجمه، همغږي او رغنده توګه، متحده

۵۵.

۷۲. واکمن چارواکي هڅه کوي چې د "کورني او بهرنۍ پالیسي کړنلارې" د مسودې له لارې خپل د پالیسي لارښوونې وړاندې کړي چې د واکمنو چارواکو مرستیال لومړي وزیر مولوي عبدالکبير لخوا پي مشري کيږي، چې د واکمنو چارواکو او علماوو سره پي مشورې ترسره کړي. او د واکمنو چارواکو د مشرانو لخوا په محلي کچه له خلکو سره اړیکو له لارې د زیاتو خلکو ملاتړ ترلاسه کولو او د کورني مشروعیت د زیاتولو لپاره ډیرو هڅو ته اشاره کوي. په هرصورت، دا د دې په اړه ده چې د مدرسو د فراغت په مراسمو کې وروستی څرگندونې د واکمنو چارواکو د مخکیني نظر سره په ټکر کې دي چې په افغانستان کې ټول خلک مساوي دي او دا چې واکمن چارواکي د ټولو خلکو په خدمت تمرکز کوي. په راتلونکي کې په بشپړه توګه د افغانستان د ظرفیت او وړتیا درک کولو لپاره ټول شمولیت، اغیزمنه او حساب ورکونکي حکومتولۍ ته اړتیا شته.

۷۳. د مالي منابعو د کمیدو او د سیالي وړ لومړیتوبونو سره سره، د زلزلې پېښې، له پاکستان څخه د افغانانو په لویه پیمانېه راستنیدو، او دوامداره وچکالی د افغانستان د خلکو سره د مرستې لپاره د مرستو اړتیا نوره هم زیاته شوې ده. ملګري ملتونه د هیواد د ترټولو زیانمن شویو ټولنو ته په اصولي ډول سره حیاتي بشري مرستې رسولو ته دوام ورکوي. زه له ډونرانو څخه غوښتنه کوم چې په عاجل ډول د ۲۳،۷ میلیونه خلکو لپاره چې د ژوند ژغورنې مرستو ته اړتیا لري خپل ژمنې او ملاتړ نوي کړي. زه د واکمنو چارواکو څخه هم یو ځل بیا غوښتنه کوم چې خپل هغه محدودیتونه چې په افغان ښځینه مرستندویه کارکوونکو او د ملګرو ملتونو افغان ښځینه کارکوونکو باندې لګول شوي دي لغوه کړي ترڅو د بشردوستانه عملیاتو د لاسرسي او اغیزمنتیا اسانتیاوې چمتو کړي. زه همدا راز پر غړو هېوادونو غږ کوم چې د افغان کډوالو د غوښتنې ملاتړ وکړي، تر څو له هغو ګاونډیو هېوادونو سره چې له لسیزو راهیسې یې د پام وړ لګښت سره سره د افغان کډوالو کوربه توب کړی، د لا زیاتو مسوولیتونو شریکول او نړیوال پیوستون لا زیات کړي.

۷۴. د څه نا څه باثباته ستر اقتصاد وضعیت سره سره، د هیواد اقتصاد د پام وړ ودې لپاره د هېڅ محرک پرته، د خپل وګړو لپاره دوامداره او ټول شموله فرصتونو نشتوالي دوام لري. خصوصي سکتور د کمزوره بانکدارۍ او سوداګریزو ننګونو سره مخ دی. دا وضعیت له پاکستان څخه د کډوالو په لویه پیمانېه راستنیدو، د زلزلې اغیزې، او د اقلیم د بدلون له امله رامنځته شوي ننګونو، په شمول د هغه څه په ګډون چې د وچکالی یو بل کال هم ښکاري، نور هم کړکېچن شوی دی. دغو ننګونو ته د رسیدګي لپاره به د بشردوستانه مرستو د ظرفیت څخه بهر نړیوالو مرستو ته اړتیا ده. د دې لپاره چې هیواد د بنسټیزو بشري اړتیاوو او بېرنيو اقتصادي مسلو په حل کولو کې پرمختګ وکړي، او همدارنګه د اوږد مهاله پراختیا په لور، د اقلیم سره د انعطاف په ګډون د مرستې لپاره ډیرو دوامداره ډولونو ته اړتیا لري. اوسنې چارواکي او نړیواله ټولنه لا تر اوسه د متقابل اعتماد او همکارۍ د ودې لپاره لاره نه ده موندلې ترڅو د افغانستان د متنوع وګړو اړتیاوې او هیلې څرګندې کړي.

۷۵. د نښه یي توکو پر وړاندې مبارزه او په پایله کې بدیل کښت هغه ډګرونه دي چې سملاسي ملاتړ ته اړتیا لري او کولی شي د افغانستان او نړیوالې ټولنې ترمنځ متقابل باور او همکارۍ ته وده ورکړي. د واکمنو چارواکو لخوا د نښه ای توکو بندیز د کوکنارو په کښت کې د لوی کمښت په پایله کې د کروندګرو لپاره د لوی عاید د ضایع کیدو لامل شوی دی، کوم چې د بدیل عاید سرچینو نشتوالي له امله رامنځته شوی، دا احتمال لري چې ځینې بزګران وهڅوي چې بیرته د کوکنارو کښت ته مخه کړي. دا د نړیوالې ټولنې لپاره یو فرصت وړاندې کوي چې ګام پورته کړي او له افغانستان سره مرسته وکړي چې بالاخره د کوکنارو له کرلو پرته یو پایښت لرونکی راتلونکی جوړ کړي.

۷۶. په افغانستان کې د نجونو زده کړو ته د لاسرسي او کیفیت په اړه لا هم ژوره اندیښنه شتون لري. په داسې حال کې چې د نجونو لپاره په منځني ښوونځي کې د زده کړې بندیز پر ځای پاتې دی، د مارچ په میاشت کې د نوي ښوونیز کال پیل به د افغان نجونو او نړۍ لپاره د غم یوه بله ورځ وي. زه د سمدستي بندیز د لغوه کولو لپاره خپله غوښتنه تکراروم. برسېره پر دې،

د دې په اړه خورا ناڅرگندتیا شتون لري چې آیا اوسنې چارواکي به وکولی شي د زده کړې اغیزمن سیستم چمتو کړي ترڅو د هغو ننګونو سره مخ شي چې ځوانان ورسره مخ دي چې د افغانستان په پرمختګ کې د مرستې لپاره اړین پوهې او مهارتونه ترلاسه کولو ته اړتیا لري. د هغو محدودو معلوماتو پر بنسټ چې اوس مهال د مدرسو په اړه شته، زه اندېښمن یم چې په دغو موسسو کې د زده کړو کیفیت په کافي اندازه نجونې او هلکان د لوړو زده کړو او مسلکي زده کړو لپاره نه شي چمتو کولې چې په راتلونکي کې د اغیزمن کاري ځواک سره یوځای شي. د غیر دیني مضامینو ساعتونو کمولو لپاره د واکمن نظام د پوهنې وزیر لخوا وروستي لارښوونې دا ډول اندېښنې نورې هم زیاتې کړې دي.

۷۷. د ښځو او نجونو په وړاندې د واکمنو چارواکو دوامداره محدودیتونه، په شمول د حجاب د نه رعایت کولو له امله د ښځو او نجونو نیول او توقیفول د منلو وړ ندي. دا ډول کړنې د دوی له بنسټیزو بشري حقونو څخه په مستقیمه توګه سرغړونه ده او په افغاني کلتور کې د ښځو او نجونو لپاره خورا لویه بدنامي ګڼل کېږي، چې د زیات شمېر ښځینه وو په منځ کې چې اوس په عامه ځایونو کې له تګ راتګ څخه ویره لري یو زړه بونوونکي اغیزه رامنځته کوي. د یوناما، د ښځو لپاره د ملګرو ملتونو دفتر او د کډوالۍ نړیوال سازمان لخوا د ترسره شویو مشورو په ترڅ کې، افغان میرمنو ویلي چې د دوی فزیکي او رواني روغتیا په دوامداره توګه د زورواکو پالیسیو په پایله کې مخ په خرابیدو ده. زه د واکمنو چارواکو څخه په کلکه غوښتنه کوم چې هغه پالیسی او کړنې چې د ښځو او نجونو لخوا د دوی د بشري حقونو او بنسټیزو آزادیو څخه ګټه اخیستل محدودوي، لرې کړي او د واکمن نظام د کارکوونکو لخوا د ناوړه چلند تورونه وڅیړي.

۷۸. د اقلیتونو لکه هزاره شیعې وګړو په نښه کولو بریدونه د نړیوال قانون څخه سرغړونه ده او باید ودرول شي. زه د پخوانیو حکومتي چارواکو او د افغان ملي دفاعي او امنیتي ځواکونو د غړو د پرله پسې هدفي وژنو په اړه هم اندېښمن یم، سره له دې چې د واکمنو چارواکو په ښکاره ویلي چې دا ډول اشخاص باید خوندي شي. زه د دې اشخاصو د ساتنې او د عاملینو سره حساب کتاب کولو لپاره د بیرني اقدام غوښتنه کوم.

۷۹. په داسې حال کې چې واکمنو چارواکو د خپلو چارواکو او مسؤلینو ترمنځ د ډسپلین د ښه کولو لپاره ګامونه پورته کړي، د پالیسیو دوامداره معرفي او پلي کول چې په افغانستان کې د ښځو او نارینه وو بشري حقونه تر پښو لاندې کوي، د اندېښنې وړ دي. زه پر واکمنو چارواکو باندې غږ کوم چې فزیکي مجازات ودروي، ځکه دا چاره د شکنجې پر وړاندې کنوانسیون له مخې د افغانستان د مکلفیتونو څخه سرغړونه ده. برسېره پردې، زه د واکمنو چارواکو لخوا د خپل سري نیونې او توقیف، ګواښونو او د رسنیزو فعالانو او د مدني ټولني د فعالانو په وړاندې ناوړه چلند له کبله اندېښمن یم چې هدف یې د نظرونو اختلاف محدودول دي.

۸۰. زه د یوناما د راپور په ځواب کې، په ټول هېواد کې زندانونو ته د واکمن نظام د زندانونو چارو د سمون ادارې لخوا د ورکړل شوي لاسرسي هرکلی کوم او د کورنیو چارو وزارت او د استخباراتو له عمومي ریاست څخه په کلکه غوښتنه کوم چې ورته کار وکړي. زه په نړیواله ټولنه باندې یو ځل بیا غږ کوم چې د مناسبو مشورو او هدفي پوهاوي لوړولو غونډو له لارې له واکمنو چارواکو سره د یوناما او ملګرو ملتونو د تعامل او ښکېلتیا ملاتړ وکړي ترڅو د قانون حاکمیت کړنو په اړه د دوی پوهه او د دوی لخوا د نړیوالو نورمونو رعایتولو کچه لا زیاته شي. د نړیوالې ټولني له غړو څخه هیله کېږي چې په توقیف خونو او بندخونو کې د کافي خوارو چمتو کولو، طبي، تعلیمي او پوښاک اړتیاوو او د روغتیايي او تعلیمي پرسونل د ګمارلو په شمول د توقیف شویو خلکو لومړنیو اړتیاوو پوره کولو لپاره د مالي ملاتړ پر زیاتوالي باندې غور وکړي.

۸۱. د دې لپاره چې دا هیواد یې شمیره ننګونو ته رسیدګي وکړي، د ملګرو ملتونو شتون او ملاتړ لا هم خورا مهم دی. زه د خپلې ځانګړې استازې روزا اوتونبايوا په مشرۍ په افغانستان کې د ملګرو ملتونو له ټولو کارکوونکو او د هغې د ټیم او د غیر

دولتي سازمانونو همکارانو څخه په خورا ننگونکي چاپیریال کې د افغانستان خلکو ته د دوی د دوامدره ایثار او خدمت له امله د زړه له تله مننه کوم.
